

УДК: 93/94(410)(430) «1939-1945»

В. Ф. Ліпейко

учитель історії і правознавства
комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс № 7
Харківської обласної ради»

ЄВГЕН ОЛЕКСІЙОВИЧ ГУДАНОВ: ХРОНІКА ПОДВИГУ

Статтю присвячено реконструкції хроніки подвигу розвідувальної групи навесні 1944 р., яку очолював харків'янин Євген Олексійович Гуданов. Просуваючись у рядах 2 Українського фронту, після форсування р. Дністер розвідники змогли зібрати цінну інформацію про позиції противника для подальшого просування, ціною власного життя. Події хроніки подвигу розгортались біля с. Цариград, станції Дрокія (Молдова). В м. Дрокія відкрито меморіальний комплекс на честь героїчного подвигу Є.О. Гуданова. В рідному м. Харкові названа вулиця в центрі міста на честь цього Героя Радянського Союзу.

Ключові слова: Краєзнавство, історія Харкова, розвідник, Є. О. Гуданов, Друга світова війна, 2-й Український фронт.

В статье совершена попытка реконструкции хроники подвига разведывательной группы весной 1944 г., которую возглавлял харьковчанин Евгений Алексеевич Гуданов. Продвигаясь в рядах 2 Украинского фронта, после форсирования р. Днестр разведчики смогли собрать ценную информацию о позициях противника для дальнейшего продвижения, ценой собственной жизни. События хроники подвига разворачивались возле с. Цариград, станции Дрокия (Молдова). В г. Дрокия открыт мемориальный комплекс в память о героическом подвиге Е.А. Гуданова. В родном Харькове названа улица в центре города в честь этого Героя Советского Союза.

Ключевые слова: краеведение, история Харькова, разведчик, Е.А. Гуданов, Вторая мировая война, 2-й Украинский фронт.

The article is devoted to the reconstruction Chronicles feat of intelligence in spring 1944, led by Eugene A. Hudanov, who was born in Kharkiv. Moving in rows 2 Ukrainian Front, after crossing the riv. Dniester scouts were able to gather valuable information on enemy positions to further advance, where they were died. Events Chronicles feat unfolded near the village Tsaryhrad, Drochia station (Moldova). In the city Drochia was monument memorial in

honor of the heroic deed E.O. Hudanova. In his native Kharkiv named a street in the city center in honor of Hero of the Soviet Union.

Key words: *Regional Studies, history of Kharkiv, scout, Evgen Gudanov, Second World War, 2 Ukrainian front.*

Постановка проблеми. Невелика вулиця в центрі Харкова з'єднує вул. Пушкінську і територію Харківського політехнічного університету. Прогулюючись центром чимало харків'ян звертають увагу на меморіальну дошку людини на честь якої названа вулиця. Народжений в нашому рідному місті Євген Олексійович Гуданов прославився, як відважний розвідник, нагороджений званням Героя Радянського Союзу.

У липні 2013 р. група мешканців вул. Гуданова звернулися до Харківського міського голови Г. А. Кернеса з листом, де зокрема, просили залучити до пошукової роботи учнів школи, де навчався Є. О. Гуданов (зараз це Харківська гімназія № 1). Тому висвітлення хроніки подвигу розвідувальної групи навесні 1944 р., яку очолював харків'янин Євген Олексійович Гуданов в науковій літературі має надзвичайно важливе значення для розвитку краєзнавчих пошуків серед молоді та ознайомлення широкого загалу з ратним подвигом уродженців нашого краю.

Аналіз актуальних досліджень. Історіографія подвигу цього розвідника представлена дуже загально, серед робіт слід виділити «Подвиги во имя отчизны», в основі яких перекази родичів [11]. В короткому біографічному довіднику героїв м. Томськ розміщена інформація про Євгена Олексійовича, який в цьому місті знаходився в евакуації [5, 12, с. 29]. Сьогодні до річниці Другої світової війни створено чимало Інтернет-порталів [7, 8, 9], в яких зібрані матеріали подвигів героїв. Такі бази містять згадки про Є.О. Гуданова, що дозволяє поповнювати новими даними.

За допомогою електронної пошти було встановлено зв'язок з Пошуковою патріотичною групою «Глорія» з м. Дрокія (Молдова). Ця група багато років веде пошук інформації про героїв, які загинули на території Молдови. Командир групи Роман Гуцу надав неоціненні матеріали про останній бій Є. Гуданова [2]. Також були використані матеріали та інформація громадської організації «Август» з м. Киши-

нів (Молдова). Організація займається пошуком і перепохованням солдатів, які загинули під час Другої світової Війни. В ході пошукової роботи з відновлення подій використовувалися документи з Центрального Архіву Міністерства Оборони колишнього СРСР, нині РФ (ЦАМО) [6, 10], донесення безповоротних втрат, журнали бойових дій частин 2-го Українського фронту, нагородні листи та інші документи.

Мета статті. За результатами пошукової роботи на меті ми маємо відновити хронологію подій подвигу розвідника, уточнити адресу проживання родини в м. Харкові. Вивчення подвигу Є. О. Гуданова дозволить поповнити новими сторінками історію рідного міста.

Виклад основного матеріалу. У короткому бібліографічному словнику «Герої Радянського Союзу» [1, с. 386] подається наступна біографічна довідка, що Євген Гуданов народився 7 листопада 1921 р. у м. Харкові в робітничій сім'ї. Закінчив сім класів Харківської школи № 1, після того працював на Харківському автотракторо-ремонтному заводі. У серпні 1941 р. Євген Олексійович був призваний на службу в Робітничо-селянську Червону Армію. У 1942 р. закінчив Білоцерківське військове піхотне училище, яке знаходилось в евакуації у м. Томськ.

3 вересня 1942 р. Євген Олексійович знаходиться в рядах діючої армії, брав участь в бойових діях на фронтах Другої світової війни. У ході успішного прориву «Блакитної лінії» (так шифрувалася р. Дністер) і форсування річки Дністер від Могильова до Сорок, вранці 19 березня 1944 р. війська 2 Українського фронту першими ступили на молдавську землю, і стрімко просувалися в ході Умансько-Ботошанської стратегічної операції. Під кінець 17-го та вдень 18-го березня 1944 р. передові загони 52-ї армії, вийшли до Дністра на ділянці Яруга-Сороки, де 19-го березня переправлялися через Дністер. У смузі наступу 2-го Українського фронту оборонялася 6 та 8 німецькі армії, і 3 та 4

румунські армії, що в цілому склали фронт групи армій «Південь».

У ситуації весняного бездоріжжя, враховуючи, що тили (обози, боєприпаси, продовольство, техніка і т. д.) залишилися далеко позаду від авангардних і штурмових загонів 52-ї армії, а солдати були сильно втомлені, в штабі 2-го Українського фронту було прийнято рішення, призупинити наступ. Положення ускладнилося ще тим, що попереду були нові оборонні споруди. В штабі була відсутня інформація про стан боєготовності противника. На ділянці фронту від ст. Софія і до ст. Гіздіта, в першому ешелоні стояв і наступав 857-й стрілецький полк 294-ої стрілецької дивізії 73-ого стрілецького корпусу 52-ої армії 2-го Українського фронту.

Безсумнівно, 857-й полк мав перед собою сильну оборону противника, і це було зрозуміло, тому що тільки на цій ділянці від Могильова до Сорок був прорив «Блакитної лінії» і найбільше поглиблення по фронту.

Перед противником стояла загроза поділу фронту, втрати зв'язку з тилом, як наслідок – черговий «котел». Особливо після втрат і відходу від «старого кордону» ворог намагався не допускати просування військ 2-го Українського фронту вперед. Румунські війська намагалися утримувати на своїй позиції з метою контрудару для відкидання радянських за р. Дністер і зміцнення оборони знову на старому кордоні по р. Дністру. 20-21 березня 1944 р. були зроблені три контратаки від станції Дрокія в сторону с. Кетросу. Контратаки успіху не мали, ворожа сторона, зберігаючи свої сили, перейшла до оборони.

У штабах обох протиборчих сторін прекрасно розуміли, що тут необхідний дуже важливий стратегічний хід, і за ким буде ініціатива, за тим й буде перемога. За таких умов необхідна була додаткова інформація розвідки. Так, напередодні, 20 березня, перед штабом 857-го полку було поставлене бойове завдання: провести розвідку в районі та в самому селі Цариград і захопити «язика».

Це бойове завдання, отримав загін пішої розвідки лейтенанта Євгена Гуданова. У ніч з 20 на 21 березня 1944 р. розвідгру-

па з 6 чоловік на чолі з лейтенантом Є. Гудановим, пройшла оборонну систему противника, з успіхом минаючи охорону залізничної лінії, увійшла в село. Але розвідці не вдалося виконати завдання та залишитись непомітними, у однієї з хат вони зустріли вартового, почалася стрілянина. Під загрозою виявилось виконання бойового завдання. Група швидко прийняла рішення розосередитися, вести стрілянину з автоматів, метати гранати, сіяти паніку і робити вигляд, що це авангардні частини 857-го полку прорвали оборону.

У створений розвідниками паніці, рядовий К. Ф. Чекаль взяв у полон хорошого «язика» та важливі документи. Групі потрібно було швидко відійти і повернутись. На зворотному шляху, виходячи з села, розвідники потрапили в засідку. Знову почалася перестрілка, але так як в групі боєприпаси були на межі, було вирішено прорватися з боєм через невеликий заслін противника. Бійцям і цей маневр вдалося, однак за ними почалася погоня. Наближаючись до залізничної лінії, Євген Гуданов зрозумів, без боєприпасів йому не втекти від переслідувачів і не прорватися назад через оборону ворога до табору.

У цій обстановці рядовий К. Ф. Чекаль вирішив залишитися для прикриття групи. Командир розвід групи Є. Гуданов, це рішення ухвалив однозначно, і був упевнений, що К. Чекаль свою бойову задачу виконає успішно. Вони не вперше разом подібні завдання вирішували. Є. Гуданов знав К. Чекаля дуже добре, разом служили в пішій розвідці з 1943 р.

Група стала швидко відходити, слідом були чутні чергові постріли автомата К. Чекаля, вибухи гранат. Дійшовши до залізничного полотна, рядовий А. Кондибко, просить свого командира залишитися в допомогу К. Чекалю та залишається. Вранці 21 березня 1944 р. К. Чекаль і А. Кондибко не повернулися з бойового завдання. Після того, як у них закінчилися набої і були витрачені всі гранати, вони зі штиковими ножами в руках почали рукопашний бій та загинули.

Нам вдалося встановити імена та прізвища розвідників, які виконали перше завдання з розвідки села. Це: лейтенант

Є. О. Гуданов, рядовий В. С. Бурсученко, ефрейтор І. І. Толстой, рядовий Є. П. Бояринов, які успішно повернулися назад. Тіла рядових А. І. Кондибко і К. Ф. Чекалова залишилися на полі бою.

До штабу полку, що тоді тимчасово знаходився поблизу с. Згуріца, група Є. Гуданова дісталась успішно. У штабі поки не знали про смерть К. Чекаля, гадали, що він зумів таємно втекти, як це йому зазвичай вдавалося. Доставлена інформація і свідчення «язика» були дуже важливими. Командирам ситуація стала більш зрозумілою. Було встановлено, що в с. Цариград знаходиться штаб 12-го кавалерійського полку румунської армії, а також окремі змішані частини 8-й німецької армії. Всю інформацію доставили в штаб 294-ої стрілецької дивізії.

На спільному засіданні командирів штабів була проаналізована стратегічна обстановка на фронті, стан військ противника та розпочато розробку нового наступу, просування військ і виходу до державного кордону по р. Прут.

У план наступу входило з ходу взяти станцію Дрокія і перерізати шляхи відступу військам противника до м. Бельці. Особлива увага приділялася станції Дрокія, так як тут на платформах стояло безліч боєприпасів, техніки, які противник намагався евакуювати в Бельці. Але тим часом у штабі 12-го румунського кавполку, після втрати найважливіших документів, стали посилено готуватися до оборони і проводили перегрупування, що дуже спантеличило командування 857-го стрілецького полку. Наступ на с. Цариград був запланований на ранок 25 березня 1944 р. Але до цього треба було провести чергову розвідку в цьому районі і уточнити, які перегрупування сил противника були зроблені.

Групі Є. Гуданова ставлять чергове бойове завдання: 24 березня провести розвідку даної місцевості. Цього разу замість загиблого рядового Кузьми Чекаля на бойове завдання за власним бажанням відправився лейтенант Анатолій Фомін. Він був командиром взводу хімзахисту 857-го стрілецького полку, але часто в складі цієї групи також ходив у розвідку.

Ввечері, 24 березня, розвідгрупа Гуданова у складі 6 чоловік, знову проникає в с. Цариград. На цей час почався наступ, і велися бої за підступи до станції Дрокія. Бійці 2-ї стрілецької роти під командуванням молодшого лейтенанта Н. Ф. Гущина з раннього ранку вели бої на станції Дрокія, і відбивали чергові контратаки 12-го румунського кавалерського полку. Контратаки успішно були придушені бійцями 1-ої стрілецької роти, під командуванням старшого лейтенанта Н. Є. Єрмакова.

Вибухи і канонади добре було чути і в с. Цариграді. Весь склад 12-го румунського полку, цілодобово був у повній бойовій готовності, що не дозволило непомітно розвідникам пробратися до штабу полку. Знаючи розташування штабу, Є. О. Гуданов застосовує перевірений сценарій по створенню паніки серед кавалеристів. Розвідники швидко розосередилися, стали вести точний і швидкий вогонь, метали в усі скупчення кавалерії гранатами. Склалося враження, що дійсно в село прорвалися передові частини 857-го полку, серед румунських кавалеристів почалася паніка, багато з них направилися на ст. Дрокія, де вже повним ходом велися бої за залізничну станцію. В той час Є. О. Гуданов під прикриттям А. Фомина швидко знайшов будинок, в якому розміщувався штаб полку, знищив охорону, увірвався в будинок, кинув гранату, убивши двох румунських офіцерів, ще одного розстріляв, а командира, у званні полковника взяв у полон.

Після успішного виконання завдання, група розвідників мала якнайскоріше повернутись назад з новою важливою інформацією. Румунські кавалеристи зрозумівши, що це була знову всього лише розвідгрупа, і що їх командир в полоні, рушили слідом за розвідниками в переслідування.

Розвідники помітили, що за ними скаче ескадрон кавалеристів, які спробували оточити групу. Знову зав'язався нерівний бій. Зрозумівши, що ситуація критична, Є. Гуданов, уникаючи оточення, наказав з боєм відійти на рубежі залізничної колії. Високий насип полотна трохи загальмувала погоню кавалерії. Але шлях далі через огороження оборонної системи був не-

можливий, з лінії фронту назустріч кавалерії стали стягуватися групи румунських та німецьких солдатів, що створювало небезпеку оточення розвідгрупи.

Вночі 24 березня, група розвідників стала прориватися уздовж залізничного полотна, з метою прорватися до станції, де вже стояли частини 857-го полку. Але, не дійшовши приблизно 200 метрів до мосту, що пролягає під залізницею, вони помітили, що їм назустріч просуваються групи румунських солдатів, ймовірно, ті, що відходили від станції.

Ситуація стала критичною, в групі вже було двоє поранених. Побачивши неподалік від залізниці будиночок станційного робітника, Євгеній Олексійович наказує сховатися в ньому.

Спочатку з боку румунських солдатів проводився хаотичний верховий вогонь, так як на штурм вони йти не наважувалися, побоюючись за життя свого командира, взятого в полон розвідниками. Під час бою вже були вбиті два розвідника.

Є. О. Гуданов чітко розумів, що завдання не виконане до кінця, що саме від них в цей момент залежить весь успіх наступу частин 857-го полку. Гуданов наказує розвіднику Алагулову, щоб той переодягнувся в румунську форму і в темряві пробрався в полк з донесенням. Той непомітно вийшов з дому і пішов уздовж полотна на південь у бік станції Дрокія, куди дійшов, успішно оминаючи румунську оборону.

Прибувши в штаб полку, рядовий Алагулов доповів ситуацію і передав донесення. Швидко зробивши коригування і уточнивши ще раз задачу, з раннього ранку до сходу сонця почали наступ на фронті. Вперед пішли авангардні групи із завданням дістатись до будинку станційного робітника і прийти якомога швидше на допомогу розвідгрупі.

Тим часом навколо будинку зав'язався запеклий бій місцевого значення. У групі, що тримав оборону цього будинку, в живих залишилися лейтенанти Гуданов, Фомін та ефрейтор Толстой. Побачивши, що патронів залишилося на два-три постріли, Гуданов застрелив румунського полковника. Троє розвідників спробували вирватися

з оточення, але відійшовши на кілька кроків на відкриту місцевість, вони були розстріляні з кулемета.

Приблизно о 5 годині дня 25 березня 1944 р., бійці 857 полку увійшли в с. Цариград. Підвечір на кладовищі привезли всіх загиблих, серед них були розвідники групи Гуданова. Всіх бійців, урочисто поховали на кладовищі с. Цариград.

Таким чином, за цей подвиг 13 вересня 1944 р. Президіум Верховної Ради Союзу ССР удостоїв лейтенанта Євгена Олексійовича Гуданова звання Героя Радянського Союзу. Пам'ять про подвиг розвідгрупи на чолі з Є.О. Гудановим була увіковічена. У 1984 р. з ініціативи Дрокійського районного військового комісаріату, у ході укрупнення військових поховань на території району, у м. Дрокія, був створений Меморіал Військової Слави, урочисто відкритої 9 травня 1984 р. В цей день відбулося перепоховання 25-ти солдатів і офіцерів Червоної Армії з усього району, в тому числі і тих, що були первинно поховані в с. Цариград.

Пам'ять про героя, крім рідного міста, увіковічена у м. Дрокія (Молдова). На честь нього названі вулиця й сквер. У сквері стоїть пам'ятна стела з барельєфом Є. О. Гуданов.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Під час пошукової роботи була встановлена адреса будинку, де мешкала родина Є.О. Гуданова. Була розповсюджена думка, що Є.О. Гуданов мешкав на вулиці, яка згодом стала носити його ім'я. Командир молдовської пошукової групи «Глорія» Роман Гуцу надав фотокопії листів, що писав Є.О. Гуданов матері з фронту. У них зазначена адреса: місто Харків, вул. Ольмінська, 7, кв. 7. На наш запит від ЦАМО була отримана відповідь, що у нагородному листі на присвоєння Є.О. Гуданову звання Героя Радянського Союзу також вказана адреса постійного мешкання героя місто Харків, вул. Ольмінська, 7, кв. 7. Будинок 7 по вулиці Ольмінського існує й зараз. Хочеться сподіватися, що й на ньому буде меморіальна дошка Є.О. Гуданову. Підсумком пошукової роботи стали два стенди про подвиг Є.О. Гуданова у Харківській гімназії № 1.

У подальшому це буде частина шкільного

музею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герои Советского Союза: Краткий биографический словарь в двух томах. / Под. ред. И. Н. Шкадов. – М.: Воениздат, 1987. – 911 с.
2. Гуцу Р. Последний бой у села Цариград // Рапортата. *Glia drochiána* – №12 (605), 23.03.2012.
3. Дикань А. Герои Харьковщины / А. Дикань. – Х.: Харків, 1998 – 252 с.
4. Дьяченко Н. Т. Улицы и площади Харькова: изд. 4 – е, испр. и доп. / Н. Т. Дьяченко. – Х.: Прапор, 1977. – 272 с.
5. Золотые звезды томичей / сост. А.В. Яковенко. – Томск, 2009.
6. Именной список безвозвратных потер начальной ступени состава. // ЦАМО РФ. – Д. 314
7. Интернет-проект «Герои страны»: [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.warheroes.ru/hero/hero.asp?Hero_id=13845
8. Интернет-проект «Освобождение Молдавии, Румынии, Венгрии, Словаки (1944-1945)» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://duma.tomsk.ru/page/24474/>
9. Интернет-проект «Подвиг народа в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://podvignaroda.ru/?#tab=navHome>
10. Наградной лист // ЦАМО РФ. – Фонд 33. – опись: 793756 ед.хранения: 12 № записи: 150007975.
11. Подвиги во имя отчизны: документальные очерки о Героях Советского Союза, уроженцах Харькова и Харьковской области Герои Советского Союза. – Х.: Прапор, 1985. – С.151-153.
12. Томск в судьбе Героев: Краткий биографический справочник Героев Советского Союза и кавалеров ордена Славы I степени [Текст] / Сост. Н. Б. Морокова. – Томск: Издательский дом D-Print, 2005. – 168 с.